

Año LXXVII. urtea

264 · 2016

Príncipe de Viana

Joxemiel Bidador
(1970-2010)

SEPARATA

Jose Agerreren olerkigintza osatzen (eta II)

Joxemiel BIDADOR

Sumario / Aurkibidea

Príncipe de Viana

Año LXXVII · nº 264 · enero-abril 2016

LXXVII. urtea · 264. zk. · 2016ko urtarrila-apirila

JOXEMIEL BIDADOR (1970-2010)

Aurkezpena / Presentación

Idoia Sara 7

Euskararen eta euskal literaturaren historia Nafarroan

La historia del euskera y la literatura vasca en Navarra

Euskal formulakuntzaren hurbiltze baterako 17

Irudimenaren klasikoak euskal literaturan. Eliz idazleek irudimena erabiltzen: antologia txikia 85

Biktoriano Huiziri buruzko berri laburra (1860-1938) 97

On Kixote Nafarroan 107

Idazlearen aita 113

Aitatxorengandik jarrera literarioaz ikasten 123

Alexander Tapia Perurena, Iruñeko olerkaria. Bere lanaren azterketa estilistikoa 131

Alexander Tapia Perurena. 21 olerki aurkitu berriak 147

Kattalin Umezurtza antzerki lana 177

Jose Agerrereren olerkigintza osatzen (I) 199

Jose Agerrereren olerkigintza osatzen (eta II) 239

Euskararen memoria Nafarroan 36ko gerran: Larrekoren *Gerla urte gezur urte* 279

Gerraurreko euskalgintza nafarraren afera dokumentala: erantzun garbi gabeko galdera zenbait 293

Prólogo a *Capítulos de la historia del euskera* 303

Prólogo a *Toponimia navarra* 309

Sumario / Aurkibidea

Kazetaritzaren historia Nafarroan / La historia del periodismo en Navarra	
<u>Pablo Fermin Irigarai <i>Larreko</i>: Nafarroako euskal kazetaritzaren aitagoia</u>	315
<u>Nafarroako euskal idazle handi bat: Manezaundi</u>	341
<u>El euskara en los medios de comunicación navarros durante el siglo XX: incidencia de la ley del vascuence en la información</u>	353
Erriberako euskalaritzaren historia / La historia de la vascológia de la Ribera	
<u>Ribera de Navarra y euskara, siglo XX. Historia de un encuentro insoslayable</u>	367
<u>Los académicos de la Ribera: Peralta, Iribarren y Garde</u>	405
<u>Obra histórico-literaria de Juan Pascual Esteban Chavarría</u>	429
<u>Obra histórico-literaria de José Joaquín Montoro Sagasti</u>	453
<u>Eusebio López: impresor y vascófilo lodosano</u>	459
<u>Joxemiel Bidador González: bibliografía</u>	473
LOS TRABAJOS Y LOS DÍAS DEL AÑO 2015 / 2015eko LANAK ETA EGUNAK	
<u>Tesis doctorales sobre temática navarra de ciencias humanas, sociales y jurídicas</u>	479
<u>Congresos, jornadas, seminarios y proyectos de investigación de historiadores e historiadoras de la Universidad Pública de Navarra</u>	
<u>Zuriñe Sainz Pascual</u>	489
<u>Congresos, jornadas y seminarios de la Universidad de Navarra sobre ciencias humanas y sociales</u>	
<u>Fina Trèmols i Garanger</u>	495
<u>Producción literaria de autores y autoras navarras</u>	
<u>Mikel Zuza Viniegra</u>	503
<u>Nafar literaturaren uzta</u>	
<u>Ángel Erro Jiménez</u>	507
<u>El pintor Miguel Echauri</u>	
<u>Emilio Quintanilla Martínez</u>	511
<u>Imaginación y talento frente a los recortes. Las artes escénicas en Navarra</u>	
<u>Alicia Ezker Calvo</u>	521
<u>Mucho que contar, mucho por andar</u>	
<u>Marta Artica Zurano</u>	539
<u>Etnografía, folclore y cultura tradicional</u>	
<u>David Mariezkurrena Iturmendi</u>	547
<u>Turismo y actividades culturales en Navarra</u>	
<u>Ainhoa Aguirre Lasa</u>	553
<u>Currículums</u>	561
<u>Analytic Summary</u>	565
<u>Normas para la presentación de originales / Idazlanak aurkezteko arauak</u>	571

Jose Agerreren olerkigintza osatzen (eta II)*

Joxemiel BIDADOR (apailatuta)

ATARIKOA

- 1.- Magoak karriketean barna
- 2.- Jaundoni Balasi
- 3.- Xabier'at beilariak epailan
- 4.- Jaundoni Joseph
- 5.- Astearte gurena: jaundoni Petriren negarrak
- 6.- Nekez aro: abar-igande ta aste guren
- 7.- Nekaustean urkus
- 8.- Aste gurenakari bi bildotxak
- 9.- Bepizkunde egun eder
- 10.- Kristo, nausi, jakintzaz
- 11.- Yesuren ezaguera buru ta biotzan
- 12.- Maitasun da zitu bat
- 13.- Jaun oteunduak bizi, goiargi, berpizi ta egia digu
- 14.- Bideako andrane Iruñekoa
- 15.- Doñe Felixe
- 16.- Besta berri autukiak
- 17.- Irutasun goientzua ta deun mikel
- 18.- Irutasun irudiak: ergan eta arren
- 19.- Donianetan su ta poz
- 20.- Deun Petriren beila

* Egan. Euskalerrriaren Adiskideen Elkarteko Boletinaren Euskarazko Gehigarnia, 1-2, 2004, 27-70.

- 21.- Eguerdi-eguerdian koetia
- 22.- Agur jaundoni Mikeli
- 23.- Jaundoni Mikeli agur
- 24.- Andre Mari Iruñekoa
- 25.- San Mikeleko feriak
- 26.- San Zernin
- 27.- Iltzean ere mixiolari
- 28.- Xabierko Franzisko
- 29.- Done Xabier jaiaren yaulkia
- 30.- Jaundoni Prantzisko
- 31.- San Frantzes Xabier sanziango ugartean iltzer
- 32.- Ama neskaso loaldikoa iruñan
- 33.- Andrane Mirenen doakundea
- 34.- Lurden gogartez
- 35.- Ur goiena, ur barrena, ur berria

ATARIKOA

Hirugarren bilduma honekin bukatutzat ematen dugu Jose Agerre Santestebanek gerra ostean idatzi zituen olerkiak jasotzeko egin dugun ahalegina. Aurrekoan aipatu bezala, Agerreren beraren alaba Mirentxu izan da argitara gabeko olerkiak helarazi zizkiguna, eta neurri handi batean, berari esker atera ahal izan dira plazara azkenean.

Agerreren olerkiak jasotzeko ahalegin honetan lehenbiziko emaitza *Jose Agerre Santesteban: gerra ondoko olerki lanak (1949-1962)* izenburuko liburua izan zen, Iruñeko Udalak 2000 urtean atera zuena, eta 44 olerki jasotzen dituena. Bi urte beranduxeago, *Egan* aldizkari honek «Jose Agerreren olerkigintza osatzen (I)» artikulua atera zuen 24 olerkirekin. Eta azkenik, «Jose Agerreren olerkigintza osatzen (II)» honetan beste 35 lan eskaintzen ditugu, gehienak inoiz argitara eman gabekoak. Hortaz, eta gerra aurretik argitara emanikoa zein zirriborro ulergaitzetan utzitakoa kontuan hartu gabe, ehundik gora olerki utzi zigun Agerre, diktaduraren urte gogorrenetan Iruñe hertsu hartan idatzi eta zenbaitetan argitaratuak ere, gauza filusa ez dena.

Hirugarren honetarako utzi ditugun guztiak gai erlijiosoko olerkiak dira, dudarik gabe Agerre gehien erabili zuen gaia. Komunzki tokian tokiko ikuspuntua agertu zigun idazleak, Nafarroako zein Iruñeko bizitza erlijiosoan oinarrituriko poemak: San Blas, Bideko Ama Birjina, Santa Felizia, Bestaberria, Ergako zein Arreko Hirutasunak, San Fermin, Aralarko San Migel, Frantzisko Xabierkoa, San Zernin... Bestalde ere, Agerre erakutsi zuen jarrera guztiz ortodoxoa da, elizaren barruan inolako zalantzarik planteatzen ez duena, Sorkunde Garbiko Ama Birjinaren gaia darabilenean bezalaxe.

Oraingoan olerkiak gaiaren araberako hurrenkera kronologikoan ezarri ditugu, izan ere, Iruñeko Udal Aurrezki Kutxaren zuzendaria zen Migel Jabier Urmenetak eskaera egin baitzion Agerreri erakundearen egutegia bere olerkiz hornitzeko. Azkenean, ezagu-

tzen ez ditugun arrazoiren batengatik, Kutxak ez zituen Agerreren poema laburrak argitara eman, eta bere paperen artean geratu ziren ahantzirik. Guztiarekin, interesgarria iduritu zaigu hurrenkera hura hala edo nola probestea, eta urteko festen segidari men eginez Agerreren olerkiok agertzea.

Esangabe doa Agerrek bere olerkiak argitara eman zituenean erdal aldaerarekin agertu zirela, gehienetan bederen, alabaina erdal bertsioak euskaratik eginiko itzulpen libreegiak dira, normalean prosan jarriak eta poetikotasun gutxi erakusten dutenak, esanahiarekin kezkatuago zegoen Agerre bat erakusten digutela. Jatorrizko euskal aldaeretan, berriz, Agerre olerkariago agertzen zaigu, musikalitateaz arras kezkatu eta esanahiaren araztasuna bigarren leerro batean uzten duela. Garbi ikusten da, beste maila batean, euskara nafarra erabiltzeko joera, ekialdekoa behinik-behin, baina onartu behar da, bestaldetik ere, oparotasun horren barruan olerkariari akats gramatikalaren bat labantzen zaiola noiz edo noiz. Ardura falta honen azpian erdalduna zen irakurlearentzat idazten zuelako ustea iger liteke agian, izan ere, Agerreren lana isolamenduaren barruan garatu zen neurri handi batean, idazle eta irakurlearen arteko beharreko elkarrekotasunik gabe.

1. MAGOAK KARRIKETAN BARNA¹

Urtea besta txikizale batez abiatzen da, zoragarritzko benetan. Ez eguberri, ez urteberri, ez orrelakorik magoenari ez dio izamen urritzen. Guzientzat da jaia, ala aundientzat nola txikientzat. Txikieri joko, aundieri gozo, geienetan naiz ez den ziyo berberaz. Magoetariko ok geneukan eta daukagu katedralean. Ara klaustran, *L'adoration des trois rois mages*, Jacques Paruten istorioa, lau iduri, lasai ta luzeran. Birginak, exerita, aurre du altzoan. Iduriok dira arrian tayutuak.

Bi jaitze ok ez dira berdin,
Zeinek zein dauka berezko;
Arri-antzak dire aundikientzat,
Karrikakoak, txikientzako.

Bizitzaldiko gauzetan oi da
Zerbait, beti ez gogoko,
Txikiak bañan jolaz ikusten,
Aundiak dauka bai gozo.

Lehen go gisan lotsaz ibilki
Eliz barne zen bearra,
Orain magoak dirade haizu
Karrikan franko agertzera.

¹ Argitara zein datarik gabekoa.

2. JAUNDONI BALASI²

Deun taumaturgo onek Iruñan hotsa du benetan. Eztarri-minen sendatzalea, ongile zuirra agertzen da. Exur edo gogorkinen batek zintzurrean zear egiten zuenean, lehen batez ere, an ziren minak eta zinak atera beartako. Gizonek uts egiten bazuten, Doni Balasirengana jotzen oi zen. Urtean bein bederik eskerrak eman bear eta berriek eskatu. Bиденabar, jakiak elizara eramaten dira. Arkupeko naietan utzi ta apez batek bedeikapenak pasatzen ditu, Don Nikolaren parrokiari. Egun guzian ari dira jendeak arrenak pasatzen. Elizkizunak ospe aundiz egiten dira, bi eliz-bira, goiz eta arratsean. Baita meza nagusi bat, ederra. Ola 1339gn urteaz geroz. Ordutikoak dira beintzat anaidiaren araukiak.

3. XABIER'AT BEILARIAK EPAILAN³

Javierada deritzon au berria da gaur nola den. Aintzinetik, beilak jadanik egiten ziren urte bitartez baña bereber ta lasai, epaillekoa kenduta, au ospatzen beitzen oparago, bederatziurrena dala-ta. Epailleko lehen egun ok urte asko ditula dira omentsu, Franziskoren donakundea edo santutzat erasatea ille ontan izan zen-eta.

Epail lauratik amabia arte
Napar-gazteak beila du:
Urte orotan den aro ederra
Xabier-aldi deitzen dugu.

Propieneko duten eguna
Zenez geroz beila sortu,
Arteko igandea, oron txedera,
Nai izan dute egokitu.

Goizetik prestatzen dira
Gutiziz bai eta sutu,
Arratsaldekoan dute gazteak
Gogo bizi ta naiduru.

Arrastirian bai ta gabean
Zangotzera dirade heldu;
An dute afaltzen bai eta atsartzen
Nai dutenak Xabieratu.

Bitxigor, bidek nola datortzin
Ezin da beraz etsitu,
Ogei bat mila aurtengoan ere
Al izan dira zenbatu.

2 Argitara zein datarik gabekoa.

3 Argitara zein datarik gabekoa.

Heldu izanetan ainto bat dira
 Ez, ez direnak arraildu,
 Bidea dute-ta amaitzekoan
 Ain otz ta terne bukatu.

4. JAUNDONI JOSEPH⁴

Josepen jaiarekin batio, baratzetan asten dira liliak ala nola elorriaren txuria bezala. Iriko baratzetan ere bai, omen danaz, gaztain batek lenbizikoak erauzten du lilia. Hura omen da deia eta bestiek diote jarraitzen.

Ez legoke ondo
 Lurrak ez balu,
 Joxe deunari,
 Bere aintza batu,
 Noiz eta jaunak
 Ola egin baitu.

Mila itz goi ditezke
 Onetzaz yaulki
 Nork ere dakien
 Aires idatzi.
 Jaundoni Joseph
 Delakotz aundi.

Bai goiko daukagu
 Zeruan Joxe
 Irazaki soila
 Izateko ere
 Azkarki baliosa
 Dauka bitarte.

5. ASTEARTE GURENA: JAUNDONI PETRIREN NEGARRAK⁵

San Pedro deitzon lekaidetxean
 –Argaren gain elizetxe–
 Bere leialek astearte guren
 Ospagarritzat daukate.

4 Argitara zein datarik gabekoa.

5 Argitara zein datarik gabekoa.

Uste beitate gauz ona dela
 Deun Petri izan alde
 Urtean behin, lege-legetsu
 Asmoz jausteko dirade.

Jaundoni Petrik dariotz negarrak
 Gaurko egunean baitare
 Eta lañoek, poliki bilduz,
 Lurrat ekartzen dituzte.

6. NEKEZ ARO: ABAR-IGANDE TA ASTE GUREN⁶

Aste deuneko lehen-atala,
 Abar-igande goizean
 Umen agertze oyutiekkin
 Katedraleko klaustruan.

Zein eder-yantzi dagon eliza
 Ezin esan itz gutitan
 Iduri du-ta egina dela
 Gaurkotz bezala abaunean.

Aste ontako beste egun batez
 -irugarren egunean-
 Beste elizara badaramate
 Ama Nekezkoa gabea;

Egon-bearrez, behingotz, artan
 Ostirala arte, arratsean;
 Noiz ta elkiko katedraletik
 Eliz-bira ateratzean.

7. NEKAUSTEAN URKUS⁷

Yesuk, il aurrez, gogorrenekoa
 Galeskundean zuen izan;
 Uste zeikean Jaunak goregi
 Giza zunetz aintzat eman;
 Izakia zela, ai!, ta arrokeriz
 Kutsaturik nola beitzan.

6 Argitara zein datarik gabekoa.

7 Argitara zein datarik gabekoa. Gai bereko beste olerki batzuk: «Aita Yesuren eriotz doatsua» eta «Ostirale deuneko misterioak», biak 2000ko antologian jasoak.

Goize parkakor nekausteko onek
 Zeñen sarkor, ikarea!
 Doai bigunaz eman izanik
 Jainko erosleain legea,
 Bere errukiaz goza ahal degu
 Jainko irazaleain pakea.

Ara nekaldiz zear ta barna
 Nolaz ari den oldezi
 Iardun ta iardun gogoeta bat
 Eten gaberik nagusi:
 Giza-menari antsia sar dakion
 On-alakorat erazi.

8. ASTE GURENAKARI BI BILDOTXAK⁸

Illunik ez dezala zohardi au belztu,
 Ezta gogoen poza itzalik goibeldu;
 Gogoeta gaiztoak ez ditzagun alha,
 Gau untan beita azaltzen Urtziren ahala.

Igiptoarrek yuduak azpiratuz anker,
 Gon-gorenaren itza gertau zan betetzer:
 Libre Israel-erria nai zuen Jinkoak
 Errausturik zearo etsai galgarriak.

Gaur zen pestaburua, *phase* deitua
 Hastirian jadanik Jaunak arautua.
 Umerria zen gertu, buru-sabelkiak,
 Osorik jatekoa zuen aginduak.

«Gure goiko jaun orrek, –Moisek zion oles–
 Gukin dugun indarra, zarela zu babes!
 Erriak kanta beza Iahveren oldarra,
 Birrindu digulakotz arerio zakarra».

Azken mordoskan sartu Yesu jangiara
 Oro makurtu dira beraren gertura;
 Aratza da betartez, musua zein argi,
 Dager gogoz emaro, solasa du ezti.

8 *Pregón*, 1958ko aste santua.

Ezerk ez dio nasten barruan dun gentza,
 Daugion naigabeak ez irauts bihotza;
 Alaz ere dun poza bizkor izateko
 Bekundea bear luke xit arraiagoko.

–Yuda, Yuda, nola aizen Yesu, ri oin girbin,
 Gutik zioke erabe i galdurik adin.
 Gizak gaizka-beharrez badabil oin larri,
 Kutuneneko batek, zioke ezetz gorri?

Illuntzerat-arratsa, jartzen argiz-aldi!
 Zeru zabal guzian nola den istargi...
 Oren goiargi etan gaba aundi unen,
 Jauna da miresgilen sekulan agertzen.

Igaratz au, zaharra, iluntziri dago,
 Arrats au du azkena, ez daike geiago,
 Afalguan delakotz bat, ahaldunago,
 Aren legea beita xitez azkarrago.

Nola da su berria zaharraz ixiotzen,
 Alaxen da gaurkoa lenengoan jayotzen.
 Bildotxa zenaz antza aintzingo legean,
 Bildotxa da, iduriz, berriko moldean.

Izatez bai ordean dira biok bertze,
 Ikurraz badute ere ez guti berdintze;
 Aintzinan umerria jatekotz karraska,
 Lege berri-bildotxa, gogoentzat bazka.

Aizaro-gau ixila, mixteriz gurena;
 Bion mystikek ditek jotzen iregana:
 Sinain jaun altsuak eman lege zarra,
 Xristok gaur dakarkigun ogi jainkotiarra.

9. BERPIZKUNDE-EGUN EDER TA DOAINTSUA⁹

Oi pozgarrizko berpitz-eguna!
 Sekula santan aundia:
 Izan ez balitz –Deun Paulek dio–
 Alperrik geunke fedia.

9 Argitara zein datarik gabekoa.

Egi gorenaz, sinesbearra
 Izanik ere, Jinko-kari,
 Ideko aitorra ez da erakutsi
 Orrenbestez adigarri.

Eukaristiko jaun guzietan
 Xristo dago berpiztua,
 Arkitze dugu katedralekoa,
El encuentro delakoa.

Ama ta seme, a den lillura!
 Goize disdiran samurki.
 Gelgarri, Xristo nola ez da izandu
 Lurran zelarik ta bizi.

10. KHRISTO, NAUSI, JAKINTZAZ¹⁰

I.
 Egi jatorra dugu Khristoren elea;
 Adixkide itz eztiyoz biltzen du iraillea;
 Elexuri litzake, ez biyotz-legea,
 Beharko balitzaigu auxen esatea.

II.
 Leya guziz esanez Iesusek gizari,
 Xamurkiyena diyo agertzen erruki:
 Orren maite-ixuriya ez inoiz izaki.

III.
 Erruki-mena dugu Iesu Khristo Jauna;
 Doya bera delakotz izan bear du aina.
Misericors et justus ezin artu bana.

IV.
 Argi erakusten zaigu ontan adimena:
 Jakintsuena izan gabe, nola izan doyena?
 Errukiya da motxa, ez bada zuzena.

V.
 Errukiya sortzen du doyan ezagutzak,
 Doyari diyo erazten Urtziren jakintzak.
 Erruki, doi, jakintza, elkarren urrenak;
 Iesu Khristok daukazki batean iruak.

¹⁰ *El Pensamiento Navarro*-n agertua.

11. YESUREN EZAGUERA BURU TA BIOTZAN¹¹

Ludion beretarrak maite-maitaturik
Azkena arte zen oez izan antsiaturik,
Aldiaz ala leiaz zeinek aipa nairik.

Xristo den errukiorra guk ezin atxiki,
Ortakotz ez dugu-ta adimenik aski;
Biotzez da autematen buruz baño obeki.

Gizak maitarik dauka somatuz kolkoan
Erlo bat larriago ezik ez buruan,
Zailago geralakotz adiz atzitian.

Bertsu zen apostolez Yesuren garaian;
Aen buruan leia ez zen nola erraian;
Buruz aditzen gaitza obe zuten naian.

Gogo-lor, unen larri!, lepotik gaukana:
Antsiak galde diguño biotzan lekuna,
Duian zaigu zorrozten adiazen mena.

Argi-gose gerade leze unen aintzin,
Adian behar degu biotzean adin;
Izanen giñen ordun emanik eretzin.

12. MAITASUN DA ZITU BAT¹²

Maitasun da zitu bat asmoz eta oldez;
Aria gozora datorz direlarik legez:
Arauko, ba, ta zuhur biok izan bitez.

Maitasun auk badakar olderik ausarki,
Edota asmoa dela ez oinbat egoki,
Erabe ez ote diren zain gero ximenki.

Xristo jaunain xedea Urtziren beita aindiz,
Asmoa du ta olde Urtziren izariz:
Unen aria atzematen aski da zein aditz.

11 Argitara zein datarik gabekoa.

12 Argitara zein datarik gabekoa.

Bai ordean iduri –zaigu behintzat guri–,
Xristo degula aditzen bihotzalde ixuri,
Emanago gera-ta olde-bulkoeri.

Ez da bañan gertatzen onen idurira;
Urtzi'n izate beraz ezinaz bestera,
Xristo'n olde ta asmoa dariz bat-batera.

Errukitzu da Xristo ezin amets dena;
Errukiorrek agertuz bihotza lehena,
Ola deitu diote *ekile* geiena.

Erruki onen ondala susmo degu duian,
Ziyo otan barna soma gerade ezinian,
Berri gose besterik ez degu menean.

Giza bageran ere oin motz eta gaizto,
Ekikegu noizpaitik ziyoen bat-bato;
Agian ta argituko Jaundik Yesu Xristo.

Betean ageriko naiz ta agiandu au,
Gure larritasuna litzake ber-berau;
Atxik-ezin gorriak unen errua dau.

Senti badai erraian, ezin da adimendau.

13. JAUN OTEUNDUAK BIZI, GOIARGI, BERPIZI TA EGIA DIGU¹³

Ego lux in mundum veni (Joan. XII-46).

Ager gitzazu bizitzain eske
Bizi bera zeran orri:
Zugan ez ezik bizkorgarriyek
Sustrai eztute sanori.

Biziya naro lurbiran dugu
Zein motako bizkiyetan,
Ernagaieko bihi batentzat,
Orra lausoak milletan.

13 Argitaratu zein datarik gabekoa. Gai bereko beste olerki bat: «Eukaristia aurrean gogartez», 2000ko antologian jaso.

Gogo-biziyan olatsu nai du
Goiko jaunak izan dadin:
Oxti xuriya nai eztu eskas
Inun gizak jauna ar ezin?

Oxtiyak baiki barreiaturik
Sinestunik nun ere den,
Asko badira bero xuhurri
Jaunarenganat etortzen.

Bizi-izakitan jinkoak legeak
Ainbestetan ditu erauki,
Gizari bañan argana leia
Eztio nai azkarrezki.

Gure jaubeak izaiten digu
Oi! Nolako begiramen;
Guketz ezpagoaz bera ikustera,
Eztigu indarrez erazten.

Argiya, bizi, berpiz, egiyak
Zugan daukate sortzea;
Zu beti zaude eman naiean
Eztugu nai guk ordea.

Laxterka dator orein gaizoa,
Eiztariyek jazarrita;
Ola datorra gizar-gogoa
Arnas aundiak itota.

Gaixo aberea xoko-xokoan
Osatzen da baso bazter;
Antsiek sakitu gogo gaxoak
Eukaristiyen bai du eder.

Yesu jaun guren eukaristiyen
Dugu doaien emaile;
Edonork luke, dagon bakarraz,
Bera dela galdatzaile.

Urretxindorra kantaz ari da
Emetoaren tirriaz;
Jaunak xixtuka nai du gogoak
Eukaristiyen bil araz.

Urandi iduri maiz gizateiak
Naikari gaiztoz igeri;
Sinestunentzat ezta zubirik
Eukaristiyaz besteri.

Mystiké-maite, epel badare,
Zeñen dan gatx gugan pizten;
Bengo lurretik eukaristiyak
Altxa gintzake gongoen.

Jaunartzerakoan karrik baginu
Yesuk emanik aminto,
Lurra litzake done-tokirik
Ederrenetan, oi!, bato.

«Zeran xaloa, nere maitioi»
Gogoak diyo Yesuri.
Yesuk iardesten: «Ene kutunoi,
Nola nintzain ni kari!».

«Jaun altsu orrek», diyo gogoak,
«Zeñen balaku nazu ni!
Madalen-gisaz biotza kalda
Nai nizuke nik eskaini».

Oxti zuriya bilatu nuen
Kemen urri negon batez;
Giza berritan zuzpertz nintzen
Eman zenidan azkarrez.

Bizialdi latzan iardun bearrok
Bildurrez beti ta larri,
Eukaristiyen ogiya dugu
Inun ezten indargarri.

Soraiokerik, biotz-idortek
Karroatu digu sentiya;
Oteun-suak askiko luke
Ezartziarren goriya.

Oi! Zenbat aldiz yende-eskasiaz
Elizguneak argalik!
Ezpeitu emaiten Yesuk doaiak
Esku zabal ta urririk!

Zinez an dago Yesu laxtana,
Gure deikaz eztela ase;
Egitekoan atxik-ertsiya
Giza-gogoen da gose.

Ketxuz ezkeratsutsu egin dezan
Gureganako legiyan;
Itz eman digu: «Zuekin nago
Sekula den bitartiyán».

14. BIDEAKO ANDRANE IRUÑEKOA¹⁴

Omen aundiko mirenkunde Iruñen. Ez dakigu nondik etorria, beintzat paperek ez dute argitzen ez ere ukatzen Alfarotiko etorrera. Askitza bera, besterik ez da. Beti ere, irudia da xvgn mendea baño aintzinago, jakintsuak diotenaz.

Urrengo mendetan –bida ziren ok–
Amazazpigarren bai eta zortzi,
Andraneri leiak ain zun ekindu,
Leialen aintoak ainbat erazi.

Non eliz arakoa beitzuten egin,
Artarako bilduz diru ta guzti...
Ez al genezake izpidez esan
Au dela mirari, zinez mirari?

15. DOÑE FELIXE¹⁵

Doñe Felixe, Labianon dela
Gorpua kutxan, badire urte
Ta beilariak datozenetik,
Kurtu-bearrez, aunitz mende.

Akitaniko printzes liraña
Konpostelat xin zen, bide;
Etxera berriz itzul nai ez ta
Anaiak zuen erail ote.

14 Argitara zein datarik gabekoa.

15 Argitara zein datarik gabekoa.

Asmo zitalaz, aldean bertze
Egin zion sarraskitze;
Ilotza bertan obiratuta,
Orai ermitan daukate¹⁶.

16. BESTA BERRI AUTUKIAK¹⁷

Iguzkindurik-Jaun Gorenari
Beronenkoiek diote agur:
Jatei gozoa yasta-yastatuz,
Otamenara datorz llabur.

Ba ontarako gai ez izaten
Guztiok dira lots ta bildur;
Almenak oro, bahiturikan,
Lurrean hinka, belaunak, kur.

Katedraletan, aundioskiro,
Beste elizetan ez oin larriz;
Eukaristia besta ahal deike
Zer nai den bidez eta neurriz.

Disdiran yori, Iguzki Deuna,
Bitxi ta zillar t'urregorriz,
Sort-azten ditun olde goriak
Are yoriago dira agitz.

17. IRUTASUN GOIENTZUA TA DEUN MIKEL¹⁸

Erri zenbeiten diren Irurkun-antzeri
Mikel Deunak die iker urtekari:
Iker ok ohi dire Aren jaian iri.

Beila oen asmoakin Aingerua doa xuxen;
Naiz den bide-errietan pixka bat baratzen,
Eliz etara dauka xede ta leiamen.

16 Ermita au Izebakoitz auzoan dago, Labianotik bost eunen bat metro, alde (Agerreren oharra).

17 Argitara zein datarik gabekoa. Gai bereko beste olerki batzuk: «Besta berri bi molde» eta «Besta berri Naparroan (Aralar, Zargaztelu)», biak 2000ko antologian jasoak.

18 *El Pensamiento Navarro*-n agertua. Gai bereko beste olerki bat: «Ergako Irutasuna», 2000ko antologian jasoak.

Elizkizunok dire artean aukeraz,
Eder-ederrak ospez bai eta jaierez:
Arre ta Erga elizek dezatela adieraz.

Erga-aldera joatekotz nekez igon behar,
Oro lot-bideari tapa-tapan suhar;
Yendiek dute gozo gogoetan azkar.

Irutasunarekin Aingerua delarik,
Ala da nola balitz zeruetan ondorik;
Iñor ez Gongontzon au bezin ahaldunik.

Ala lurrean ere Irurkuna non den
Iduriz Deun Mikel egaz doakiyo men:
Milla gogoeta digu elkar au ikusten.

Ama Neskasoz beiti, unek goina beitu,
Izakitan ez da-ta Mikel bezin dundu.
Jaungoikoarekiko alseintz aundia du.

Esan behar bagenu non ikusten dugun
Irurkunaren gezna, jator eta xukun,
Esan behar: Mikelgan, oparo doaidun.

Eskubidez geiendan, jaundida zeruan,
Egun batez da argitu zer duen eskuan:
Irurkunaren da ba ondo ta ondoan.

Aste batez, bi aldiz, Ergara zoazi,
Bata, Pentekostekoan, bestea, andik zortzi.
Diozun leia azitza da or erakutsi.

18. IRUTASUN-IRUDIAK: ERGAN ETA ARREN¹⁹

Ergan

Erga, Aralar ondoan, altxatzen da gallur:
Bertan da baseliza, goi-goikoan mendaur;
Irutasuna, an koka, arriz-ekei, iñaur;
Yendiak omen aundiz besta diote gaur.

¹⁹ Argitaratzen da datarik gabekoa.

Tamañuz ahal denaz, Aita ager da larri,
 Eroskundean naiz-ta, Semea du tipi,
 Urtzi-alzoa beita negurriz oin gaindi,
 Semea izanik ere guretzean ari.

Goteuna zaie bioi zuzen alkarmena
 Aitaren agotikan semeari doana:
 Eskuak dira bionak, dutela Osti-Deuna,
 Ontan agert-bearrez, iruen almena.

Arren

Goizeon da jaiandi Arre-kistardian,
 Ain eder du ta bikain berak Anaidian.
 Anaikidetan aunitz dauka ta zintzoenik
 Uts gabe datortzinak beti-betidanik.

Asko baditu onurak mundo ontarako,
 Asko geiago ordean beste bizirako:
 Irutasuna ospatzen Arren dakitela
 Begiz jo nai duena bertara doayela.

19. DONIANETAN SU TA POZ²⁰

Sasoi da Jondonizko
 Bezpera alai ontan;
 Sorbeltzak, antz ikatzak,
 Txillokaz aizetan:
 Elkarrekin jokatzet
 Irra amorratutan.

Ezkildorretan gaztek
 Nork geien leia-ala,
 Ezkilak diraulkatez
 Itzulkan ahala.
 Basoan da itzaltzen
 Arratsalde apala.

20 Argitarara zein datarik gabekoa. Gai bereko beste olerki batzuk: «Yaun Done Yain suak», «Donianetan su ta ikurmenak» eta «Su meza Jaundonibanez», hiruak 2000ko antologian jasoak.

Santziñeneko Lide
 –Ñerabe polita–
 Printzelenaz auzoan
 Sari da atxikita.
 Yondoni zuaitzerako
 Dute berexita...

Holgorio mutilenak
 Arrastirietan;
 Xostan ari morroinak
Koxkorak bai xostan
 Agure ta *kuxkuxek*
 Karrikadantzetan.

Ideko suak
 Zaharra da munduan suari gurkera
 Ekarri zunez geroz gizonak menpera;
 Lehendanik zitzaion ari *omenaje*
 Ekiari egitez gurtz orrelakoxe.
 Olako jai aunditan
 Pozak ez zun pare.

Suntsitu-ta zirela paganiko jaiak,
 Bai ta kistar usteak zirelarik xinak,
 Lei bizia suari ordean ziardun
 Ta Jondonin mistikak eder eutsi zun.

20. DEUN PETRIREN BEILA²¹

Urretxindorrek ari
 Gau lenean bizkor:
 Iduri du xorgina
 Arrapika txor txor,
 Soñutan dariola
 Xirikaz andrekor.

Gogangarrizko gaua
 Atxonez gozaro:
 Egaz joaten zaizkigu
 Ordu auek oro,
 Ezin asmatu nola,
 Aise ta jario.

21 Argitara zein datarik gabekoa.

Kaletan derauntzate
 Ereskin trebeak;
 Aien atzetik joan-ta
 Ona miresleak.
 Au besterik ezbeita
 –Dio kontariak–.

Beila ontan rondallak
 Likaz lez darakar.
 Egun guzietan hertsia
 Antzeak orla ez ar
 Ezta ager ere Orfeo
 Oin txintxo kaletar.

Atsegin ta zoriontsu
 Daude ereslariak
 Noiz ta jotzen beitira
 Ereski politak
 Ta baia digutenean
 Jarraile zintzoak.

21. EGUERDI-EGUERDIAN KOETIA²²

Asi beitira jaiak eguerdi duietan.
 Mutillak farra dute ta arrabots kaletan,
 Atabal eta arratzak, thunthun eta gaitak,
 Ainbat otsez nekatzen iriko bazterrak.
 Eguedion Iruñak oi aurpegiz alda,
 Baldin urtean bake, orain zarata;
 Emen *armatzen* dena, suziria egorri-ta,
 Orok iduri dute baleude arrailduta.

Zezenez lasterrak
 Ez gero ba aitzakitu; zezenez lasterra
 Gure dela diote, delakotz gutarra.
 Emen jaiaren dute aspaldi berria
 Areagoko leiaz betiro zalia.
 Zainarik baita olde aik, ona biok batio;
 T'arinetan suak kemen ere daukio.
 Jokuaren zaildurak darakus beretiar
 Deitzen diotena itz onekin *azkar*.

22 Argitarara zein datarik gabekoa. Gai bereko beste olerki batzuk: «San Ferminetako litsak» 2000ko antologian, eta «Lengo Sanferminak», «Sanfermin kariz holgorioak Iruñan» eta «Sanferminetan autu», hiruak 2002ko artikuluan.

22. AGUR JAUNDONI MIKEL²³

Aralar'at biurtzen da
Euskalerra-Aingerua:
Emanik etsiz aurtengotz
Iruñaldi gozoa.

Iruxemen da agerian
Gorasarre xaloa;
Berakoie du Mikelek
Erritarron gogoa.

Iker-ordea, yendarten,
Oi da lege yasoa;
Zu bai etor bañan guri,
Nekez arat-ordua.

Ordearekin ez yoaki,
Ez da, ez legezkoa;
Urte bitartez yoateko
Itz emagun zintzoa.

23. JAUNDONI MIKELI AGUR²⁴

Lehen agurra
Gure Aingeruain mezu jatorra
Pazko-egurasaz datorkigu
Berak dakarra, ezbeitago zai
Aralar'era joatera gu.

Lurreko jaunak, are ta aundiago,
Menpekoen eska joan oi ez du.
Urte orotan dugu Deun Mikel
Iruña ikertzen arduratsu.

Azken agurra
Dorrean dandak jotzen,
Joateko Aingerua...
Doni Laurentz-Parrokian
Meza da amaitua.

23 *El Pensamiento Navarro*-n agertua 1958ko apirilaren 20an.

24 *El Pensamiento Navarro*-n agertua. Gai bereko beste olerki batzuk: «Gaur ere Iruñaz barna den Yaun Done Mikeli», «Jaundoni Mikael guruztuna» eta «Yaun done Mikael guruztuna», hiruak 2000ko antologian.

Orra agur esateko
Oste-pilla plazan,
Aundiak eta txikiak
Guzitarikotan.

Asko leiatzen zaizkio
Bidez laguntzeko
Batzuk portaleraño,
Bestek aratago.

Orkoin-aldera²⁵ neskak,
Muthikoak baita ara;
Gero antuko zaizkigu
Eginik karrera.

24. ANDRE MARI IRUÑEKOA²⁶

Iruñen dugu andre guria,
Mari izenaz agorrako;
Beste izen geyoz deitzen zioten
Goiko naparrek ta beko.
Baite erritarrek deitzen diote
Done Mari abuztuko.

Ager zitzaizkion leial-leialak
Aintzinez geroz naparrak
Usuz osteak heltzen oi ziren,
Urrundiko beilariak;
Goardi-gizonez zain bear zuten
Oro zitentzat zintzoak.

Begiruneaz ezeuden oro
Bearreko lots ta fleitean,
Batzuek bulka, auek estutzen
Sar eta jali-neketan.
Emaitzak nasai izaten ziren
Andre Mariren aurrean.

25 Orkoien aldera (Agerrereren oharra).

26 Argitara zein datarik gabekoa.

Orduan zena agorrileko
Amabosgarren eguna!
Iruñak zitun besta guzietan
Oste erakarriz geiena;
Orain ordean esan diteke
Gizaz ez dela ain gizena.

25. SAN MIKELEKO FERIAK²⁷

Xaldi bizkor auñarra,
Xaldi zail amezkoarra,
Zuen endan berritzen da
Zaldi-zaña naparra.

Erosleak elitan
Dabiltzaz ingurutan,
Zer ferekak dizkiezten
San Migelen ferietan!

Alazan margo guri
Perla gorri diduri
Igortzitzeko txirrinta
Sartzen zaio eskuari.

Erostunak arpeka
Daramazkite tolez.
Beste lurrari, an, ez galtzen
Bere zañik deus ere ez.

26. SAN ZERNIN²⁸

Deun Zernin,
Iruñ zarrain alderdin:
Iritarren kistardiyak
Sortzairu or ekun zin.

Iruñan daukagunik
Auxen dela aintziñenik
Ele zarrek ola dute
Orai ta betidanik.

²⁷ Argitara zein datarik gabekoa. Gai bera erabili zuen Agerrek «Sanferminetako litsak» izenburuko olerkian, 2000ko antologian jasoa.

²⁸ *Pamplona: revista comercial*, 1956ko eguberriak.

Osin bat
Elizatik ta aurrerat
An da ageri idazkun batez
Orok aditzekotzat.

Esan degun elizan
Zernin-gurtza jarri zan;
Osinaz eta Deunaz
Berri guti zaigu eman.

Deun Zernin
Goresten dute aspaldin
Iruñarrek ta diyote
Mendez mende kur egin.

Ziur ez degun garaian
Tolosan gotzai bat zan;
Gozai uni pitz zitzaion
Ager-bulkoa Iruñan.

Zertara
Etorri ta Iruñara?
Zer zuketen erri biyok
Jitekotz elkarrera?

Gauza txairo biurki zen:
Andik guti zatorren
Honestia, gotzaiain sehi,
Bazter otan usnatzen.

Usnari
Bipilki zuen ari;
Andik laister zun nausiya
Lur otarat ekarri.

Kistar berritan ozte
Lagun biyek bai dute:
Miletan berrogeiz gaindi
Aintzin-elek diyote.

Una emen
Osinaz zer erraten:
Kistartzeko behar-ura
Bertatik artzen zuten.

Ur auxen, ahal balitz
Goza giñeke ikusiz;
Onelako oroikariek
Jun ez zuten bear azpiz.

Tzarrena
Jentil-seta, ariena:
Zezen bati sokaturik
Ats eman zun azkena.

Erio eder unen orde
Aintza diyogu omenez:
Udalak erritarrekin
Gurtzerat joan-beharrez.

Honesta
Kur bear genuke baita;
Deuna denetz ezta ere
Iñor oroitzen ezta.

Napartarrek Tolosan
Zerninek dun elizan
Esker-saritan beilaen
Bat edo bat bearko zan.

27. ILTZEAN ERE MIXIOLARI²⁹

Amar urtez aritzen Xabierre zintzoak;
Beti bide latzetan oinkari-zangoak...
Irets ondoan, tente, millakan lekoak.
Erein behar irtenik abian zen astetik;
Ereilak ezin dira gelditu lanetik;
Beharrak diraueno, yo behar goizetik.
Burura baño lenago bizia du galtzer,
Sarri sarri Jaungoikoak doakiyo deitzer
T'aren gogo bikaña biltzeko du laster.
Arren! –oyu Frantziskok– Zuk jaurtin otsara
Plegu behar otzan bildotxain gisara...
Damu batez iltzen naiz, begira Txinara...
Zerura baño lenago noaiela bertara!.

²⁹ Iruñeko irratiren batean irakurritako olerkia; eskuidatzian ez da zehazten ez irratia ez data. Gai bereko beste olerki batzuk: «Xabier'tar Prantzisko Jaundone aundiari» eta «Xabierreko Jaun Doni Prantziskori aintzaldi», biak 2000ko antologian.

28. XABIERKO FRANZISKO³⁰

Zuri betikotz, saildu aundia,
Ospe bedi ta loria.
Otoi begira Euskalerra
Onen zera-ta semia.

Garaztar aitaz, amaz baztandarra,
Osoki zen euskaldun bai ta nafartarra.

Buruz erne zelakotz, Parisera joanik
Irakasle bizkorra egin zen gazterik.

Munduak lamiñurriz zuen xirikatzen
Iñakik noiz ta zion Jaunagana arazten.

Apeztu ta doaye toki basetarat
Paganoak millakak an bataiatzerat.

Franzisko saildu goresgarria,
Misiopian leyatzu egin zazu erria.

29. DONE XABIER JAIAREN YAULKIA³¹

Berrogei t'amazazpikin
Mila bederatzi euna,
Abendu t'iruan degu
Xabier'en besta izana.
Urte oroz da aundiago
Egiten den omena;
Gero ta areago gurtzen
Bere egunean, Deuna.

Bai eta erritarrek dute
Nabariago atsegina,
Are sakonago senti
Bihotz-pirpira barna.
Oinbeste yendek ikuski
Andik ibiltzen una,
Edonork erranen luke
Besta guren-eguna.

30 Argitarara gabekoa. Aldapako San Fermingo elizan irakurria, Graziaren Bederatziurrenean, martxoaren 4tik 12ra bitartean; urtea ez da zehazten.

31 *Pamplona: revista comercial*, 1957ko eguberriak.

Naiz ez ain aintzaz ospea,
Ez dela-ta ibildeuna,
Jaiezko susmoa dabil
Balitz lez pikoena.
Sarle t'erkiletan ozte
Ageri zen andana;
Xabier beita eliz askotan,
Giza, guzietan, zena!

Erritarrek lar diote
Leia bero ta zina;
Deritzaiote sarritan
Alazgile geiena.
Egun huntan da Xabierre
Oroikariz aurrena;
Katedralean aritua,
Elizkariz osona.

Meza bat, nagusi, eder
Jai aunditan oi dana,
Erdiz-erazle gotzaina
Ponpa larriz apaña.
Schola Cantorum taldez
Iruñak dute emana,
Kantariak zirelarik
Berreunen bat aina.

Aratz dator Aldundia,
Betaldiak argana,
Begiragune datxiko
Napatarr guziena.
Zoli da aditzen soñua,
Turrunt ta atabalena,
Aintzin doa lagundiya,
Ikurrina, lehena.

Katedral-ordari zaie
Atarirat irtena;
Orra, Naparroaren martxa
Deritzan Cortes-ena.
Ala barne nola kanpo
Dari napartasuna,
Ospasuna da ala nola
Aintzinako erregiena.

Predikari funtsa degu,
 Napar yesu-laguna;
 Gaurko on ekartzen zaigu
 Aukeraz den onena.
 Saila bat ezin utzia:
 Bazkaria, hurrana;
 Oturuntza da jaiari
 Legez dagokiona.

Len segida Xabier'at
 Lau t'erditan da joana
 Xabier-itzala oroikien
 Zirikari laztana.
 Agur, agur, eliz gozo,
 Eliza Prantziskona,
 Norat-eta behar belaunez
 Mailarik mail igana.

Aunitz elizek arro dute
 Xabierrez ots ozena;
 Askoz Erranen genuke
 Nola den jaia egina.
 Xoilik aipatuko degu
 Iruñan izan dana;
 Eskañizko du parrokia
 Gutiz geroz dagona.
 Goizetik goiz artzen zuten
 Lerro-lerrotan Jauna,
 Bila zuten eliztarrek
 Eukaristiko mana.

Amarretan meza larri,
 Lagun oroz emana,
 Sarkorki bai ta jario
 Mintzatu da apez jauna.
 Xamurki daude bihotzak
 Ta gogoa, biguna;
 Apez ta eliztarrereri
 Mistika zaie barna.

Egun guzian arrentza
 Alha da ta kartsuna,
 Atxikiaren atxikiz
 Yendeketa da xina.
 Erakusten da gañera
 Ez oi-bildutasuna,
 Zerbait bada, bai, bakanik
 Beregana duena.

Giroa dago belatza,
 Atsez, inguramena,
 Kirioak oro lasaik
 Sendixun, gotalmena.
 Done Xabierren jaiandi,
 Urte guziko gaina,
 Liturgi-bestak kenduta,
 Bikañaren bikaña.

30. JAUNDONI PRANTZISKO³²

Naiz ta iltzean ere misiolari azkar

Amar urtez eutsiten Xabierre zintzoak,
 Beti bide latzetan oinkari, zangoak...
 Iretsi ta, millaka, ibiltzen, lekoak.

Erein-beharrez zauli, abian zen goizetik
 Ereilak ez oi dira gelditu lanetik;
 Beharrak diraueno jo behar oldetik.

Bururat baño lehen du bizia galtzer,
 Sarri sarri Goikoa dohakio deitzer
 Ta aren gogo bikañak igesiko laister.

«Arren! –oyu Prantziskok– Zuk jaurtik otsara
 Kur gaitezen otzan bildotxain gisara...
 Damu batez ordean so-nago Txinara...
 Zerura baño lehen noaiela bertara...!».

Azken ondarran beitu egunak Xabierrek
 Alperrik du eskatzen areagoko epek;
 Iltzerat dutelarik eragiten denek
 Osotan zaizkio amaitzer ingurutako ek.

Antonio lagun zula, goatzen dago larri,
 Aldizkan otz-ikarez, sukar minaz gorri;
 Kristori so zen elez, begi ta belarri;
 Iltzean zen baketsu, bere euskeraz ari.

³² Pamplona: revista comercial, 1958ko eguberriak.

31. SAN FRANTZES XABIER SANZIANGO UGARTEAN ILTZER³³

Sanzian deitzen den isla da
 Ereku urrun batean,
 Leku arroka biluziez
 Eta hareaz betean.

Kantongo hiri famatua
 Dakusa alde batetik;
 Halaber itxaso zabala
 Dakusa bertze aldetik.

Saint Xabier apostolua
 Harat etorri zenean,
 Huna zer erran izan zuen
 Hiltzerako orenean:

«Finean bizi izatu naiz!
 Ahalkearen handia!
 Deusik egin gabe joan baitzait
 Ene bizitze guztia.

Bagadek oraino burua
 Ebaki balerotzate,
 Edo Fiirandeko jendek
 Sutan erre banindute!

Idukak, iduk, herioa,
 Hire ezpata zorrotza;
 Egozten dik Txinak lurrera,
 Bere murraila bortitza!

Bañan non naiz? Edo zer diot?
 Zer kutalez biluzia?
 Zer diot, gate, predondegi?
 Zer burreu? Zer su bizia?

Hunelako heriotzea
 Eztuk jende guztientzat;
 Bañan geraur, fama handi,
 Eta martir nobleentzat.

33 Argitarara zein datarik gabekoa.

Laxo bati ezpaitarozkit
Ofrituko herioak,
Sainduak merezi dituzten
Zetroak eta koroak.

Bañan kutalesak ezpadu
Ene odola ixurtzen,
Eta ezpadu su handiak
Ene gorputza erretzen:

Ezperen barbaroen islek
Hilik naute ikusiko,
Pauretiak eta elurrak
Martir naute kausituko.

Jainkoa banu predikatzen
Presondegian sarturik,
Libra nezake zenbait gizon
Deabruen gateetarik.

O diamanten klartasuna!
O perlen distiadura!
Zeri gagozka hunen bertze
Galtzen dugula denbora?

Jaiki behar dut; kikatu nau
Jadanik ene sukarrak,
Huna Txina! Idekitzen tu
Bere portale ederrak.

Bañan ago, Frantzes Xabier;
Lurrik asko duk kurrutu:
Geldi adi, gargoro geldi;
Urik asko duk pasatu.

Hire begira ziaudezak
Sainduak hiri sainduan;
Ire begira Jainko Jauna
Aingeruekin zeruan».

Jadanik higuindu zitzaion
Bere xarmekin mundua.
Jainkoa ardietsi nahiz,
Desira zuen zerua.

«Ikus-agu ene eskuiña,
O ene Kreatzaillea!
Zure Gurutze saildua dut
Guztien salbatzaillea.

Falta garbi deitzadazu
Zure odol-zurrutetan.
Dolu dut; Jesus, har nazazu
Zure izar ederretan.

Elas, Birjina! Elas, Ama!
Ama Birjina handia!
Hiltzen diren gaxo guztien,
O esperantza guztia!

Otoi, urrun diezadazu
Deabru tropela gosea;
Begitarte on egidazu,
Erakus zure Semea.

Erakus dazu zer botere,
Zer esku duzun lurrean;
Hauts-kitzu Japon eta Txina,
Honda muruak urean.

Leku hautarik kasta-tatzuz
Idolen intsentsu hatsak;
Eta emaitzu zure Seme
Jesu-Kristoren apezak».

Horra, nola ilki zitzaion
Gorputz eritik arima;
Eta nola ediren zuen
Jainkoaren erresuma.

32. AMA NESKASO LOALDIKOA IRUÑAN³⁴

Azilaren lenengoan mila bedratzi eun ta
 Berrogei ta amar urtean, Pi amabi zela Aita
 Erromako gongorena, Vaticanoko plazan,
 Dogma aundi baten argia lurbirat emana zan:
 Miren zeruetan dago
 Gogon nola, gorputzan.

Unen dogmak atxiki zun leiakunderik azkar
 Nun gutik bildu beitate ainbateko su ta gar.
 Aita Sainduak alare esan zun ordurako,
 Naia zioten yendiok pozartuki gogoko
 Ziyon bat bai edo zeiken
 Len bai len dogmatzeko.

Mirenen begirunea... geoner ez sori aipat,
 Oturik ere badegu, adi dezanak barkat.
 Espantu egiten bai-digu nola den ha minberaz.
 Beñere ez genekikean, zein uste dun berberaz.
 Magnificat-ek dargigu
 Noraño den humilaz.

Ohartuaz apostolak utsik zen ilobiaz,
 Belaxen autortu zuten zeruratu Mirenaz:
 Soina goian ez izaki, lurren zen nonbeit ola,
 Nun ta nola izan zeikean, gauzak ola zirela
 Apostolak bazirean
 Zin emanik onela.

Uste, nolaz? Zelan asma il zadien Birgina?
 Soin gozo ha, printzel-soina, izadin edermena,
 Yesu Khristoren egoitza, ain xahuie ta yaukal,
 Lurrazpiko pizti tzarrek satsutuz, suntsit ahal?
 Jainkoar ere ziokean
 Min-mineneko urrikal.

34 Loramendi poetaren omenez Euskaltzaindiak 1959ko irailaren 20rako prestatu zituen ekitaldien barruan literatura sariketa ere bazegoen. Egun hartan Bedoñan bildutako izugarritzko jendetzaren aurrean sariketaren emaitzak eman ziren jakitera. Olerki sailari dagokionean, Arestiren *Maldan behera* izan zen lehen saritua eta Gandiagaren *Lelo xamurak* bigarrena; bi hauetaz aparte, aipamen berezia jaso zuten Antonio Kerexeta, Jaime Kerexeta, Ignazio Goikoetxea, Eusebio Igartza eta Eusebio Erkiaga poetek. Hauxe izan zen Jose Mari Lojendio, Antonio Arrue, Aingeru Irigarai eta Koldo Mitxelena laukoteak osatzen zuen epaimanaiaren erabakia, eta bertan, Joxe Agerreren izena ez da inon ere aipatzen, hortaz, ezin jakin onduriko lana sariketara bidali eta oharkabe gordinen igaro zen, edo bestela ere, etxeko tiraderaren batean gordeta geratu zen idatzi ondoan. Agerreren esku-idazkien artean bi dira olerki hau jasotzen duten paperak, makinaz txukun idatziak baina zuzenketa zenbaitekin, «Dormitio» ezizenarekin sinatuak, eta *para el concurso literario del P. Bedoña* ohar ezin argigarriagoarekin.

Alderagin-bearrezkoan unen gaitz ez egoki,
Koimesis edo *dormitio* izan zen asmatuki.
 Osokoa zen berria apostolek utzita,
 Bai zen xeia, bai egoki, bai apain ta pollita.
 Adirazte gozo onekin
 Gizak zeudeken eta.

Siria-aurkintzan asi ziren *koimesis*-en aztakak
 An beitzun kokat-unea gertariain seaskak.
 Sartalderat zen geroago, mende zazpian, xina,
 Gerkar-latin-adarretan zelarik ezaguna.
 Lurbirako kistardia
 Zitzaion txit emana.

Euskalerrian badugu erakusmen yayoa,
 Iruñako katedralan da ale bat, aipukoa,
 Oin bitxia non beitauka sogilea txororik,
 Bat esan dut, dira vida, naiz den asmu batorik.
 Amairu mendekoan
 Ez da politagorik.

Erakusgaiz elki dugu otarik *lokartze* bat;
 Joanik gera, egizta-bearrez, katedraleko ortarat;
 Ara zer esaten duten atarietako antzeño ok:
 «Abuztun 15ean, orra dituzie jaiok,
 Ospaundiz katedral ontan
 Betidanik jaitiok».

Garai arietan Mirenek otoitz zuen kartsuki;
 Yesus zeruraturuz geroz, errezutan atxiki,
 Otoitzan ematen zituen egun ta gauak tinki.
 Une batez, aingerua sart zitzaion eztiki.
 Onamen duzu, Maria,
 Aingeruak iarduki.

Palma bat ziolarikan aingeruak Mireni,
 Mirenek galde egin zion: «Zu nor zaren, aizu ni?
 Ez dakizu nola dudan izen aundi, goresmen,
 Nola nintzen goraintzia mezu baten ekartzen...
 Ona andre, guren, deuntzu,
 Ene izena nola den».

Aingeruak artu zuen Oliamendi gozorat,
 An beitzitun oroizarrek aise ezinik konturat;
 Ama zen barruan joa, maiteminak jabetu;
 Almenak oro zitula seme Yesuk okitu,
 Berebiziko pozarrak
 Gogo ta soin bahitu.

Puerta preciosa deritzan kalostrako atarian,
 Ixtoria du *lokartzeak* tinpanaren barnean.
 Beitik gora lau atalki, zabalat amabi-iri;
 Utsunetan iduriñok jalgunik dira agiri.
 Atalgunek banan dute
 Nun den ere aldenduri.

Bealdeko atalburuak bost atalki daukazki,
 Lau dira goragokoan ta laguntzu polliki;
 Irugarren atalkian, Miren ogean datza
 Itxoitez irriñokor datorren *eriotza*.
Bonibanek palma eskuan
 Bizkitartean deutsa.

Azken sailan ageri da Yesu Khristo semea;
 Oldez zetorkion amari, izanik *lokartzea*;
Garaieneko aingeruak –berain ondokoena–
 Burestuntza yantzi dio inun den ederrena.
 Irutasun goitzuari
 Dagotso an urrena.

Zer esanak uzten ditut, kolkoan utz-beharrez;
 Ixtoriotan bai-da areago atsegin-begikoez;
 Zorño bat maileguz diot kronikalari bati:
 Nik nai nuen artarakotz, guti bai eta guti.
 Ala ta ere barkatu,
 Untan banaiz nahiti.

Ona zer dion kronikak Mirenek zun otoitzaz:
Itzerakoan zen otoitz au orduko mintzairaz:
 «Jaun ahaltzu, nere Jauna, izakion egile,
 Zure gogo guren ori, ene baitan erazle.
 Zuhur zu ta jakintz utsa,
 Zu gozo, nere seme.

Irutasun aundi orrek, irubat ezin-adi,
 Zure menpeko neskari, arren Jaun, erruki adi.
 Zuganat agertu artio, azke nadin gaitzariko».
 Jaunak erran zion leun: «Ez izan ba kezkariko».
 Ordun aingeru gaxtoa
 Joan zen ikaraturik.

Ferotinek esan ditu untaz ere gauz asko;
 Guk ere, asti ta lekuz, bai-genitun jarriko.
 Unen kronikalaria ez uste den bakarra;
 Batenbat baiki bai-dira auxen bezin azkarra.
 Jaungoikoak izan diela
 Gure leiaren garra.

33. ANDRANE MIRENEN DOAKUNDEA³⁵***Nazarethen gratia plena***

Auxen beita Jinkoaren mezu goren gorena,
 Mezulariz egortzen da zeruak daukan onena:
 Gabirelek esan diyo:
 «Maria gratia plena».

Efeson Theotokos

Jinkoain ama! Du oyua gori gori batzarrak,
 Khristo dela jinko giza erasan dun ber-berak,
 Khristo-elizain gerk-adarran,
 Berreun bat aldunak.

Roman ogen bage

Mila zortzi eun berrogei amalau den urtean
 Abenduko zortzigarren egun aundi-aundiyan,
 Ogen bage sortu zela
 Dogma egin da lurriyan.

Roman assumpta

Maiteminez ixuriya il zitzaikun Mariya;
 Ezpainetan zuen brekkak, oi!, zariyon eztiya.
 Gabirelek iragarri doai beteak aupatu,
 Irukoitzaren irian gertatu da berpiztu.
 Doipuruak, sinesbearrez
 Irakasia digu.

34. LURDEN GOGARTEZ³⁶

Mundu guzian hotsez ditugu
 Mirenkunde zoragarrik;
 Guti direla ustean gaude
 Lurde bezin doaturik.

Urtamu dauka Mirenek orain
 Denez geroz agerturik;
 Inoiz inorat ainbat beilari
 Heintsuz ez dira eratorrik.

35 Argitara gabekoa, 1955eko urtarrileko datarekin.

36 *Pregón*, 1958ko udazkena.

Bai-du Jinkoari gurtz-egikeran
Zeñek ta nork berezgarri;
Nekez dirade untan xokoak
Lurde-eretzen ikurgarri.

Ainbat gizaki, gendetan motak,
Enda t'erritan, oil, zarri;
Bakan diteke bildutasunik
Bertan bezinbat igarri.

Ñarroste dugu sakon gogoan,
Zañetan nabai dardara,
Dela zaudeleik harpe gozoan,
Dela zoazin tokietara.

Elizan ere so bat jaurtikiz
An-idatzien aldera,
Zer eta nola degun sentitzen
Ezin ekar eletara.

Funts ez ain larri-gauzetan ere
Irixte da zinez aundi,
Andranek daukan esi xukunak
Xit izan dida biotz-unki.

Atariz dago esi pollit au,
Leiza alderuntz, iriz aindi;
Loreak ditu eze ta frexko
Atxon atxonez usaindi.

Ohargarrietan xitezki gallurt;
Katolikun orobata;
Baleike Lurden dadin geiena,
Roma badegu kenduta.

Asiarrak, afro, an dira ageri;
Oro-gende, nabar eta;
Aindana mezak izaten dira,
Urrun-apezak emanta.

Eriez ere zer aipat emen,
–Berria llabur beharra–
Jinkoak, guzieldun, bertan derakus
Sendagailetan eskarra.

Alatzez asi Lurden omena
 Berñate ximplek an-lurra,
 Andranen kinuz, aztarrikatzen
 Jarri zelarik bizkorra.

Mila zortzireun berrogei ta amar
 Zeru-marka dun zortzior
 T'epallan ziren Andranen itzak
 Ogei ta bostain goizeon.

Jaun Peyramatek, neskaren tartez,
 Baia azkenik bildu zion:
 «Sortzez garbia ni naiz» erranik
 Den lurbirari eda zitzion.

Ura-egunetik urmenak, zintzo,
 Bertan dirau emailenik;
 Untzi milloitan ura da bildu
 Beilariak ordudanik.

Gañez osinak an dira beti,
 Ez dun ur ok sendamenik,
 Osa bai osa, soin eta gogoz,
 Naikoa bada sinismenik.

Soin ta gogoan ongiak alde,
 Zeini jarriz berarena,
 Oi! Zenbat bider askoitz leukike
 Gogozko ongiak aurrena.

Oñazez minki etzanik Lurden
 Andraneri so egon dana,
 Autemanik da zin eta argiro
 Sano zunetz itxarona.

Aratz Andrane, Auñan aundiena,
 Mirenkunde guthunkari,
 Heltzen azkenthon izanik ere
 Milloika thuzu gurkari!

Leiaz gatortzi zuri atxikiok,
 Laguntzaren eskekari;
 Otoitz dizugu, Ama Neskaso,
 Agur Miren, Ave Mari.

35. UR GOIENA, UR BARRENA, UR BERRIA³⁷

Ur barrena, ur goiena,
 Urteberri-egun ona,
 Egun onaren señalea
 Emen dakargu ur berria.

Ur berria urte berrian doi-doi etxetara etortzen zen. Ta ur berri au gokaiztoez garbitu-ta, etxeko jaunak berea artzen zuen ta gorde-bearrez tokian ezartzen. Zeregin ontan kantatzen ziren kantuen ereduia ona goian, Basaburuaren aldetik bilduta.

Urte berrikotz ura,
 Bere sasoiean
 Oi zekarten mutilek
 Onen egunean.
Goiena bear zun urak,
Barrena ere baitan.

Ona zer, iru itzok,
 Ikurtan zekarten;
Goien beitzen goitiko,
 Hondo zen-ta, *barren*.
Berri-k azaltzen zuen
 Aldakorra non zen.

Izan ez deike *goien*
 Ortzitik ezbalitz,
 Hondo eztare, *barren*,
 Lurrean ez ukiz.
 Odoietako urek
Barren bear dute azpiz.

Aintzinetan mundua,
 Euskalerrikoa,
 Zaharra zen alere
 Nola den mintzoa.
 Izenik ba ote da
 Nola eguberria?

Eguberri, eguberri,
 Gaur dela eguberria,
 Guzien jauna sortu dela
 Dugunaren berria.

37 Argitara zein datarik gabekoa.

LABURPENA**Jose Agerreren olerkigintza osatzen (eta II)**

Sarrera labur baten ondoren, Jose Agerreren 35 poema ematen dira, gehienak argitarabeak, eta beste batzuk garai hartako egunkarietan eta aldizkarietan argitaratuak.

Gako-hitzak: Jose Agerre; euskal literatura; poesia; Nafarroa.

RESUMEN**Completando la obra poética de José Aguerre (y II)**

Tras una breve introducción, se reproducen treinta y cinco poemas de José Aguerre, la mayor parte inéditos, y algunos de ellos editados en prensa y revistas de la época.

Palabras clave: José Aguerre; literatura vasca; poesía; Navarra.

ABSTRACT**Completing the poetry works of Jose Agerre (II)**

After a brief introduction, thirty-five poems by Jose Agerre, mostly unpublished, but some published in newspapers and magazines of the day, are reproduced.

Keywords: Jose Agerre; Basque literature; poetry; Navarre.

